

Keskioluen kunnallisten yleissuostumusten peruuttamisten tausta

Hannu Mäkinen

Vuoden 1969 alussa voimaan tullut keskiolutlaki laajensi olennaisella tavalla alkoholijuomien jakelujärjestelmää maassamme. Uuden lain mukaan sai Alkon luvalla harjoittaa keskioluen vähittäismyyntiä elintarvikeliikkeissä ja anniskelua kahviloissa niissä kunnissa, joissa valtuusto oli antanut siihen yleissuostumuksen. Lähes kaikki kunnat sallivat oluenkaupan aloittamisen. Laki suo mahdollisuuden myös yleissuostumuksen peruuttamiseen, jolloin myynti on lopetettava kahden vuoden kuluessa siitä, kun valtuuston päätös on saanut lainvoiman.

1970-luvun puoliväliä lähestyttäessä alkoi esiintyä vaatimuksia keskiolutlain kumoamiseksi ja yleissuostumuksen peruuttamiseksi kunnallisella tasolla. Vaatimukset voimistuivat sitä mukaa kuin keskioluen vapaan myynnin kannattajat vähenivät. Vapaan myynnin kannattajia oli eniten syksyllä 1969 — gallupin mukaan 82 %. Syksyllä 1976 kannattajia oli enää 44 %; vapaan myynnin puolella olevat menettivät enemmistönsä ilmeisesti vuonna 1975 (ks. Mäkelä 1976). Vuosi 1975 oli myös vilkkainta keskiolutkeskustelun aikaa maamme kunnissa.

Aineisto

Tutkimuksessa pyrittiin selvittämään syitä, joiden vuoksi kunnissa haluttiin

Artikkeli perustuu kirjoittajan raporttiin: Päätöksentekoprosessi keskioluen kunnallisten yleissuostumusten yhteydessä. Alkoholipoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuslause no 106, 1977.

peruuttaa keskioluen myyntiin ja anniskeluun annettu yleissuostumus, ja miten päätökset tehtiin. Teoreettisena viitekehystenä käytettiin painostustoimintaan liittyviä teorioita.

Pääosa tutkimusaineistosta kerättiin jokaiseen maamme kuntaan lähetetyllä kyselylomakkeella. Kyselylomakkeen laatimiseksi analysoitiin Alkon yleiskirjaston laaja lehtileikekokoelma, ja näin saatiin kuva keskiolutkeskustelun esiintymismuodoista. Valmis lomake testattiin muutamassa kunnassa. Lomake lähetettiin raittiuslautakuntien sihteeille. Vastaamista varten raittiussihteerä pyydettiin kokoamaan työryhmä, johon kuuluisivat hänen lisäksi sosiaalisihteerä ja alkoholitarkastaja (tai poliisiviranomainen). Lomakkeita palautettiin 459, joten vastausprosentiksi muodostui 96. Aineisto kuvaa tilannetta kesäkuussa 1976.

Keskiolutkeskustelun laajuus

Tutkimusajankohtana keskiolutkeskustelua oli käyty 76 %:ssa maamme kunnista. Näistä kunnista 62 % oli jo saanut keskiolutkeskustelun päätökseen. Keskiolutkeskustelua yleissuostumusten peruuttamisesta oli käyty muutamissa kunnissa jo 1970-luvun alussa, mutta vasta syksyllä 1974, ensimmäisten suostumusten peruuttamisen jälkeen, keskustelu alkoi voimakkaasti laajentua. Kevät 1975 oli keskustelun laajenemisen huippuaikaa — mukaan liittyi 175 kuntaa. Kesäkuun päättyessä oli mukana siis jo yli puolet maamme kunnista.

Ennen keskiolutkeskustelun ensimmäisistä yleissuostumusten peruutuksista saamaa laajaa huomiota oli keskustelu käynnistynyt muita useammin Kuopion, Lapin, Pohjois-Karjalan ja Oulun lääneissä. Vaasan läänissä tehtyjen peruutusten jälkeen keskusteluun osallistuneiden kuntien osuus nousi siellä voimakkaasti. Kesäkuussa 1975 olivat keskustelussa mukana jo lähes kaikki (96 %) siihen tutkimusaikana osallistuneista Vaasan läänin kunnista, kun taas Kymen läänin vastaavista kunnista vasta runsas kolmannes (39 %) oli tässä vaiheessa mukana. Hitaasti keskustelu lähti liikkeelle myös Turun ja Porin sekä Uudenmaan lääneissä.

Työryhmiä pyydettiin lomakkeessa arvioimaan sekä käydyn keskustelun voimakkuus että osallistuneiden ryhmien laajuus. Laajaksi ja voimakkaaksi keskustelu osoittautui Kuopion, Vaasan ja Keski-Suomen lääneissä. Suppeita piirejä tavoitettavaa ja laimeaa se oli ollut Kymen, Hämeen sekä Turun ja Porin lääneissä. Keskusteluun mukaantulon nopeus oli siten yhteydessä keskustelun voimakkuuteen ja laajuuteen. Tämä viittaa siihen, että myöhemmin keskusteluun osallistuneilla alueilla seurailtiin muiden esimerkkiä ilman suurempaa innostusta.

Keskiolutkeskustelun käynnistäjät

Maamme raittiusjärjestöillä oli keskiolutkysymyksen yhteydessä kunnallisella tasolla mahdollisuus osoittaa toimintavalmiutensa. Raittiusjärjestöjen olisi odottanut toimivan kunnissa aktiivisina aloitteentekijöinä keskioluen yleissuostumusten peruuttamiseksi. Kuitenkin vain 17 kunnassa aloite oli tullut raittiusjärjestöltä (taulukko 1). Sen sijaan raittiuslautakunnat olivat aktiivisia aloitteentekijöitä saaden keskustelun käyntiin 151 kunnassa. Aktiivisia olivat myös kristilliset järjestöt — lähinnä seurakuntien kirkkoneuvostot ja Suomen kristillisen liiton paikallisosastot. Aloitteita tehtiin jonkin verran myös kuntien valtuustoissa ja hallituksissa. Yksittäiset kuntalaiset

Taulukko 1. Aloitteentekijät keskioluen yleissuostumusten peruuttamiseksi kunnissa

aloitteentekijä	kuntien määrä	%
raittiuslautakunta tai sen jäsen	151	42
jokin muu lautakunta	23	6
valtuusto, hallitus tai jäsen	34	9
poliittinen järjestö (ei Skl)	10	3
raittiusjärjestö	17	5
kristillinen järjestö (esim. Skl), seurakunta tai kirkkoherra	94	26
naisjärjestö	4	1
yksittäinen kuntalainen	12	3
jokin muu	18	5
yhteensä	363	100

olivat tehneet aloitteen muutamassa selvaisessa kunnassa, joissa ei muita aloitteentekijöitä löytynyt. Tähän viittaa se, että kuntalaisten aloitteet syntyivät keskimäärin huomattavasti myöhemmin kuin muiden. Nopeimpia aloitteentekijöitä olivat kristilliset järjestöt.

Keskusteluun osallistujat

Keskiolutkeskustelun käynnistäminen kasautui raittiuslautakunnille ja kristillisille järjestöille, mutta keskusteluun osallistui suuri joukko muitakin painostusryhmiä. Useimmin siihen osallistuivat seurakunnat, jotka ottivat kantaa asiaan 259 kunnassa — siis kolmessa neljäsosassa keskustelussa mukana olleista kunnista. Raittiusjärjestöt nousivat passiivisen aloitteentekijän asemasta toiseksi aktiivisimman painostusryhmän asemaan. Tosin ero seurakuntiin oli suuri: raittiusjärjestöjen määrällinen osallistumisaktiivisuus oli vain puolet seurakuntien aktiivisuudesta. Seuraavaksi useimmin kantaa ottivat nuorisojärjestöt ja liikkeenharjoittajien järjestöt — joka kolmannessa keskusteluun osallistuneessa kunnassa. Urheilu- ja naisjärjestöt osallistuivat keskusteluun joka viidennessä kunnassa.

Poliittisten järjestöjen kannanottoja syntyi jokseenkin yhtä usein kuin raittiusjärjestöjenkin. Suomen kristillinen liitto ja Keskustapuolue olivat aktiivisimpia. Puolueiden piirissä keskiolutkannan-

ottoa pidettiin usein henkilökohtaiseen vakaumukseen eikä puoluepolitiikkaan liittyvänä asiana.

Kunnalliset taustatekijät

Lehtitietojen perusteella saattoi odottaa, että keskiolutkeskustelua käytiin erityisesti maalaiskunnissa. Osoittautui kuitenkin, että kaupungeista 86 % ja maalaiskunnista 79 % oli osallistunut keskiolutkeskusteluun. Pienintä osallistuminen oli kauppaloissa, joista vain 64 %:ssa asiaa oli pohdittu. Jos luokat muokataan 1. 1. 1977 voimaan tulleen kunnallislain mukaan, saadaan kuitenkin kaupunkien osallistumisaktiivisuus yhtä suureksi kuin kuntien.

Keskiolutkeskusteluun liittyviä kunnallisia taustamuuttujia valittiin kolmenlaisia: taloudelliseen rakenteeseen liittyvät, alkoholipoliittiset ja aatteelliset tekijät.

Kuntien taloudellista rakennetta tutkimuksessa kuvasivat kunnan työvoimarakenne, kantokykyluokka ja muuttoliike. Osoittautui, että keskiolutkeskustelua käytiin sitä useammin, mitä pienempi oli ammatissa toimivan väestön osuus sekä mitä maatalousvaltaisempi ja pientilavaltaisempi kunta oli. Myös alhainen kantokykyluokka ja muuttotappiot loivat edellytyksiä keskiolutkeskustelun synnylle. Keskiolutkeskustelua käytiin siis sitä useammin, mitä heikompi kunnan taloudellinen rakenne oli. Osaltaan tämän voi ajatella johtuvan siitä, että juuri näissä kunnissa tapahtui alkoholilainsäädännön uudistusten yhteydessä suurin muutos alkoholijuomien saatavuudessa. On myös mahdollista, että näissä kunnissa on erityisen paljon yhteiskunnan tuen varassa elävää passiivista väestöä, jolle keskioluesta on muodostunut runsaan vapaaajan ainoa sisältö. Keskiolutkeskustelua voisi tässä tapauksessa pitää reagointina yhteiskunnan tarjoamien virikkeiden niukkuuteen.

Alkoholipoliittisista taustamuuttujista otettiin tarkasteltaviksi Alkon myymälöiden määrä, anniskeluravintoloiden mää-

rä, keskioluen vähittäismyynti- ja anniskelupaikkojen määrä, keskioluen myynti asukasta kohden sekä juopumuspidätysten määrä.

Kunnan alueella toimivat Alkon myymälät ja anniskeluravintolat olivat yhteydessä keskiolutkeskustelujen käymiseen, anniskeluravintoloiden osalta tosin vain maalaiskunnissa. Tämä viittaa siihen, että keskiolutkeskustelun taustalla oli kyse alkoholin kaupasta laajemmin eikä vain keskioluesta. Keskiolutkeskustelua kuitenkin viritti myös keskioluen jakelujärjestelmän laajuus. Tässä kohden oli erikoista se, että keskustelua käytiin useimmin niissä kunnissa, joissa oluen vähittäismyyntimäärä asukasta kohden oli pienin. Asukasta kohden anniskellut määrät eivät puolestaan olleet yhteydessä keskustelun käymiseen maalaiskunnissa, mutta kaupungeissa ja kauppaloissa suuret anniskelumäärät edistivät keskustelun syntyä.

Jos oletetaan, että keskioluesta aiheutuvat haitat ovat sitä suuremmat, mitä suurempi on kulutus, haittojen torjumisen kannalta keskustelua käytiin vähittäismyyntin osalta väärissä kunnissa. Sen sijaan anniskelun osalta kaupungeissa ja kauppaloissa käyty keskustelu on perusteltavissa.

Aatteellisista taustatekijöistä valittiin muutama raittiusaatetta ja uskonnollisuutta kuvaava muuttuja. Raittiusaatteen merkitystä kuvattiin mm. raittiusjärjestöjen määrällä.

Maalaiskunnissa keskiolutkeskustelua käytiin sitä useammin, mitä enemmän raittiusjärjestöjä kunnassa oli. Kaupungeissa ja kauppaloissa ei tätä yhteyttä esiintynyt. Raittiuslautakuntien kokousaktiivisuus oli kaikissa kuntamuodoissa yhteydessä keskustelujen esiintymiseen. Kolmantena muuttujana käytettiin vuoden 1931 kieltolakiäänestyksen tulosta muokattuna nykyistä kuntajakoa vastaavaksi. Maalaiskunnissa keskioluesta keskusteltiin sitä useammin, mitä suurempi osa kuntalaisista oli kannattanut kieltoain jatkamista. Kaupunkien ja kauppaloitten kohdalla muuttujien välillä ei ollut

keskinäistä yhteyttä. Tulos osoitti, että vanhat raittiusasenteet olivat maaseudulla säilyneet halki vuosikymmenien.

Raittiusaatteella ja kristillisyydellä on useita historiallisia ja myös nykypäivään liittyviä yhtymäkohtia. Esimerkiksi Yhdysvaltojen ja Suomen kieltolakeja voidaan pitää kristillisten piirien toimintana oman kannatuksensa lisäämiseksi (ks. Immonen 1967, s. 197). Kristillisistä liikkeistä otettiin tutkimukseen mukaan lestadiolaisten toiminnan säännöllisyys kunnissa (Sihvo 1973). Osoittautui, että mitä säännöllisempää lestadiolaisten toiminta kunnassa oli, sitä useammin keskusteltiin keskioluesta. Maalaiskunnissa yhteys oli voimakkaampi kuin kaupungeissa ja kauppaloissa.

Aatteelliset tekijät tulivat keskiolutkeskustelun taustalla varsin voimakkaasti esiin. Aatteellisten tekijöiden ja keskioluen aiheuttamien objektiivisten haittojen välillä ei tarvitse olla keskinäistä yhteyttä. Siksi aatteellisten tekijöiden esiintyminen viittaa siihen, että keskustelu syntyi muulta pohjalta kuin keskioluthaitoista. Subjektiivisella tasolla aatteelliset tekijät vaikuttivat siihen, että jo lieviinkin haittoihin voitiin reagoida voimakkaasti. Pääasiassa keskustelua käytiin niissä kunnissa, joissa subjektiivisesti koetut haitat olivat suurimmat.

Keskiolutkeskustelun sisältö

Keskiolutkeskustelun taustatekijät osoittivat, että keskustelua synnyttivät pikemmin alkoholinvastaiset asenteet ja jossakin määrin alkoholijuomien helppo saatavuus kuin itse keskiolut. Kuitenkin keskusteluteemat liitettiin yleensä keskiolueen. Kunnallisilta työryhmiltä tiedusteltiin, missä määrin annettuja 20 väitettä oli käytetty yleissuostumuksen peruuttamisen perusteluina (taulukko 2). Vastaava arvio pyydettiin tekemään myös 12 peruuttamista vastustavan väitteen kohdalla (taulukko 3). Arviointi suoritettiin neliluokkaisella asteikolla, jossa 1 = ei esiintynyt ja 4 = esiintyi

Taulukko 2. Keskioluen yleissuostumusten peruuttamiseksi esitettyjen väitteiden esiintymistiheys

väite	keskiarvo ¹
1. Nuorten oluen käyttö on lisääntynyt	3,4
2. Oluen helppo saatavuus aiheuttaa turhaa käyttöä	3,0
3. Keskiolutlain valvonta on vaikeaa	2,8
4. Olut lisää alkoholismia	2,8
5. Olut lisää rattijuoppoutta	2,7
6. Keskiolutjuopumukset ovat lisääntyneet	2,7
7. Olut aiheuttaa häiriöitä baareissa	2,6
8. Eläkeläisten oluen käyttö on lisääntynyt	2,6
9. Keskiolut on taloudellinen rasite käyttäjälleen	2,5
10. Keskiolut on rasite kansanterveydelle	2,3
11. Oluen kulutus on liian suuri kunnassa	2,3
12. Olut lisää työmaajuoppottelua	2,2
13. Oluesta aiheutuu haittoja kunnan taajaan asutulla alueella	2,2
14. Keskiolut rikkoo koteja	2,2
15. Keskiolut lisää rikollisuutta	2,1
16. Keskiolut kasvattaa kunnan sosiaalimeinoja	2,1
17. Olut rappeuttaa työvoimaa	1,9
18. Olut lisää mielenterveyshäiriöitä	1,7
19. Oluesta aiheutuu haittoja kunnan harvaan asutulla alueella	1,7
20. Oluen juominen on paheellista	1,7

¹ Min. =1, max. =4.

Taulukko 3. Keskioluen yleissuostumusten säilyttämiseksi esitettyjen väitteiden esiintymistiheys

väite	keskiarvo ¹
1. Yhdessä kunnassa ei kannata kieltää keskiolutta	3,3
2. Liikkeiden ja baarien kannattavuus huonee ilman keskiolutta	2,9
3. Kiellot eivät ratkaise ongelmia	2,7
4. Olutrahast menävät naapurikuntaan	2,6
5. Kuntien asukkaat joutuvat eriarvoiseen asemaan keskioluen saannin suhteen	2,6
6. Pontikka ja korvikkeet tulevat oluen sijaan	2,5
7. Kielto synnyttäisi salakauppaa	2,1
8. Kunnan kesäasukkaat joutuvat kärsimään oluen puuttumisesta	1,9
9. Keskioluen mukana loppuisivat baaripalvelut	1,9
10. Kuntalaisten oluen kulutus on pientä	1,9
11. Matkailuelinkeino vaikeutuisi kiellosta	1,8
12. Työttömyys lisääntyisi, jos olut kielletäisiin	1,3

¹ Min. =1, max. =4.

paljon. Pistemäärien keskiarvot ilmaisevat väitteiden esiintymistiheyttä.

Yleissuostumuksen peruuttamista perusteltiin selvästi useimmin nuorison lisääntyneellä oluen käytöllä. Huoli eläkeläisistä oli huomattavasti vähäisempää. Oluen katsottiin olevan liian helposti saatavilla ja myynnin valvonnan vaikeaa. Tärkeinä perusteluina olivat myös oluen alkoholismia ja rattijuoppoutta lisäävä vaikutus. Moraalisin väittein ei peruuttamisvaatimuksia juuri esitetty.

Yleissuostumusten peruuttamiseksi esitetyistä väitteistä laskettiin faktori-analyysi aineiston tiivistämiseksi. Tällöin löytyi kolme faktoria: I keskioluen pitkäaikaisten, hitaasti kehittyvien haittojen faktori, II järjestyshäiriöiden faktori ja III keskioluen työvoimalle aiheuttamien haittojen faktori. Selkeiden faktorien löytyminen antoi aiheen odottaa, että tietyt kunnalliset taustamuuttajat olisivat olleet yhteydessä faktoreiden esiintymiseen, mutta tällaisia yhteyksiä ei aineistosta onnistuttu löytämään.

Yleissuostumusten peruuttamista vastustaneiden yleisin väite oli, ettei keskiolutta kannata kieltää yhdessä kunnassa. Seuraavina tulivat esille odotettavissa olevat kielteiset taloudelliset seuraamukset ja periaatteelliset kannanotot, joiden mukaan kielloilla ei voida ongelmia ratkaista, ja kuntien asukkaiden eriarvoisuuden lisääntyminen. Hieman vähemmän oli esillä laittoman alkoholin yleistyminen. Matkailun ja työllisyystilanteen vaikeutumiseen viitattiin vain harvoin. Myös näistä väitteistä laskettiin faktori-analyysi ja löydettiin seuraavat faktorit: I taloudellisten ja periaatteellisten tekijöiden faktori, II laittoman alkoholin vastustamisen faktori ja III huoli matkailun tulevaisuudesta.

Kaikkien edellä mainittujen väitteiden korrelaatiomatriisi ja faktorianalyysi osoittivat, että molemmat osapuolet olivat keskittyneet omien väitteidensä esittämiseen reagoimatta juuri vastakkaisiin näkemyksiin. Keskustelua voisi luonnehtia keskioluulle myönteisten ja kielteisten väitteiden julistamiseksi.

Päätöksenteko kunnissa

Keskiolutkysymystä oli käsitelty tutkimushetkellä 294 kunnanhallituksessa ja 242 valtuustossa. Raittiuslautakunnista oli 338 käsitellyt asiaa. Niistä 80 % kannatti keskioluen yleissuostumuksen peruuttamista kunnassa. Lisäksi 11 % vaati keskiolutlain peruuttamista. Loput 9 % otti neutraalin kannan asiaan.

Muista lautakunnista koulu- ja sosiaalilautakunnat ottivat usein — 57 %:ssa tapauksista — yleissuostumuksen peruuttamista vaativan kannan. Koululautakunnan merkitys jäi kuitenkin melko pieneksi, koska niiden määrä oli vain 53. Sen sijaan 201 sosiaalilautakuntaa otti kantaa. Matkailu- ja elinkeinolautakunnista vain noin 40 ilmaisi lausunnossaan kantansa; vain 5 %:ssa vaadittiin yleissuostumuksen peruuttamista.

Kunnallisista painostusjärjestöistä seurakuntien kirkkovaltuustot suhtautuivat varsin yksimielisesti keskiolueen: 210 kirkkoneuvostosta peräti 96 % vaati yleissuostumuksen peruuttamista. Vastavasti kauppiaita ja kahviloita edustavista yhdistyksistä lähes yhtä suuri osa asettui vastustamaan peruuttamista.

Kunnallisten alkoholitarkastajien ja poliisiviranomaisten suhtautuminen keskiolueen oli samanlainen: lausunnot jakautuivat tasaisesti vaihtoehtoihin peruttava, ei peruttava ja ei selvää kantaa. Alkon lausuntoja pidettiin puolestaan yhtä usein neutraaleina kuin yleissuostumusten peruuttamista vastustavinakin. Alkon taholta annettiin lähes kaikissa tapauksissa samansisältöiset lausunnot, joten tulos osoitti, että lausunnon sisältö eri kunnissa tulkittiin eri tavoin.

Lääninhallitusten sosiaali- ja terveysosastojen lausunnot tulkittiin useimmiten (57 %:ssa) yleissuostumusten peruuttamista kannattaviksi ja joka kolmannessa tapauksessa neutraaleiksi. Maamme sanomalehdistöä pidettiin keskiolutasiassa varsin neutraalina — tätä mieltä oli 88 % työryhmistä.

Keskiolutkysymykseen kantaa ottaneista kunnanhallituksista 16 % (N=294)

oli sitä mieltä, että joko vähittäismyynti, anniskelu tai molemmat pitäisi kunnassa lopettaa. Kunnanjohtajista ja hallituksen puheenjohtajista vain 8 % oli tätä mieltä.

Kantaa ottaneista valtuustoista 18 % (N=242) päätti peruuttaa keskioluen yleissuostumuksen vähittäismyynnin, anniskelun tai molempien osalta. Yleissuostumuksen säilyttämistä puoltavan kannan otti 67 % valtuustoista. Muissa kunnissa asiaan ei otettu selkeää kantaa tai asia oli jätetty pöydälle.

Niissä kunnissa, joissa yleissuostumusta ei peruutettu, syntyi usein — 80 kunnassa — lisäpäätöksiä, jotka edellyttivät mm. keskiolutlain valvonnan tehostamista ja raittiusvalistuksen lisäämistä kunnassa.

Yleissuostumuksen peruuttaneista kunnista yli puolet sijaitsee Vaasan (30 %) ja Oulun (23 %) läänien alueella.

Yleissuostumuksen peruutuksista 72 % tehtiin vuoden 1975 aikana. Vuoden 1976 tammikuun jälkeen peruutusten määrä putosi jyrkästi. Yhtenä asiaan vaikuttavana tekijänä voidaan pitää alkoholikomitean asettamista 14. 4. 1976.

Puolueet ja keskiolut

Poliittisista puolueista olivat keskiolutkysymykseen näkyvästi ottaneet kantaa ainoastaan Suomen kristillinen liitto, joka kannatti sekä kunnallisia peruutuksia että keskiolutlain kumoamista, ja Keskuksapuolue, jonka eduskuntaryhmä on tehnyt aloitteen keskiolutlain kumoamisesta. Kuntien valtuustoissa eri puolueita

edustavat valtuutetut ottivat yleensä kuitenkin kantaa omien vakaumustensa mukaisesti (taulukko 4).

Kaikista valtuutetuista 30 % kannatti keskioluen yleissuostumuksen peruuttamista ja loput vastustivat. Maalaiskunnissa peruuttajia oli hieman enemmän kuin kaupungeissa. Kauppaloissa heitä oli selvästi vähiten. Oikeistopuolueissa peruuttamista kannatti joka kolmas valtuutettu, kun vasemmistolaisista peruuttajia oli vain joka kuudes.

Peruutusten taustatekijät

Valtuustojen tekemien keskioluen yleissuostumusten peruutusten taustalla olivat samat taloudelliset tekijät, jotka virittivät keskiolutkeskusteluakin: huonoimmassa taloudellisessa asemassa olevat kunnat tekivät peruutuspäätöksiä useammin kuin paremmassa asemassa olevat.

Alkoholipoliittiset taustatekijät selittivät osaltaan keskiolutkeskustelun käymistä, mutta päätöksentekohetkellä näillä tekijöillä ei näyttänyt olleen merkitystä: peruutuksen tehneissä kunnissa alkoholijuomien jakelujärjestelmä oli suppeampi kuin muissa kunnissa. Juopumuspidätyksiä oli asukasta kohden peruutuksen tehneissä kunnissa alle puolet suostumuksen säilyttäneiden kuntien pidätysmääristä.

Peruutusten takana olevista aatteellisista tekijöistä korostuivat keskiolutkeskustelun yhteydessä todettu ”kieltolakia-

Taulukko 4. Keskioluen yleissuostumuksen peruuttamista kannattaneiden valtuutettujen osuus kantansa ilmaiseista valtuutetuista puoluekannan ja kuntamuodon mukaan, %

kuntamuoto	Skdl	Sdp	Kesk	Lkp	Rkp	Skyp		Kok	muut	yht.	(N)
						Smp	Skl				
kaupunki	15	24	21	33	65	32	93	36	64	27	(675)
kauppala	13	5	33	0	—	25	100	15	85	20	(225)
maalaiskunta	14	18	37	27	65	30	91	27	73	31	(3 524)
yhteensä	14	17	36	28	65	30	92	28	72	30	
(yht. N)	(611)	(794)	(1 432)	(116)	(142)	(266)	(62)	(499)	(75)	(4 425)	

jan henki” ja lestadiolaisten toiminnan aktiivisuus. Peruutukseen päätyneissä kunnissa oli vuonna 1931 kieltolain jatkamisen puolesta äänestäneiden osuus 40 %. Suostumuksen säilyttäneiden kuntien äänestäjistä oli tällä kannalla ollut 31 %; maan kaikkien kuntien keskiarvo oli 28 %. Lestadiolaisten säännöllinen toiminta oli peruuttaneissa kunnissa kaksi kertaa niin yleistä kuin suostumuksen säilyttäneissä kunnissa. Tämän päivän raittiusliike sen sijaan katosi vaikuttajien joukosta.

Peruutusten merkitys

Yksi tapa arvioida peruutusten merkitystä on selvittää niiden laajuus. Ottamatta lukuun myöhemmin tehtyjä peruutusten peruutuksia asui peruuttaneiden kuntien alueella 5,7 % väestöstä eli 266 000 asukasta. Kunnissa myytiin vuonna 1974 noin 7,9 miljoonaa litraa keskiolutta eli 29,7 litraa asukasta kohden koko maan kes-

Artikkelissa ei käsitelty lainkaan toteutuneiden peruutusten vaikutuksia, koska ne eivät olleet vielä mitattavissa tutkimuksen teon aikoihin. Tästä aiheesta kirjoittajalta on tarkoitus valmistua erillinen tutkimus vuoden 1977 lopussa.

kiarvon ollessa 38,4 litraa. Alueella oli keskioluen vähittäismyyntipisteitä 881 ja anniskelupaikkoja 196.

Koko maan alkoholin kulutukseen tehdyt peruutukset eivät paljoakaan vaikuta, vaikka todennäköistä siirtymistä muihin alkoholijuomiin ei lainkaan tapahtuisi. Paikallinen merkitys peruutuksilla silti on: se voi olla luonteeltaan taloudellinen, poliittinen tai sosiaalinen. Valtakunnallisella tasolla peruutukset uhmaavat tähän asti harjoitettua kokonaisvaltaista alkoholipoliittikkaa ja luovat maahamme alkoholipoliittista tilkkutäkkiä. Ratkaisuja tarvitaan, mutta ensin on syytä odottaa alkoholikomitean esityksiä.

Kirjallisuus

Immonen, E. J.: Uskonnolliset perustelut alkoholipoliittisessa keskustelussa. Alkoholipoliittikka 32: 197—198, 1967

Mäkelä, Klaus: Alkoholipoliittisen mielipideilmaston vaihtelut Suomessa 1960- ja 70-luvulla. Alkoholipoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimusseloste no 98, 1976

Sihvo, Jaakko: Laajenevat herätysliikkeet ja niiden leviämisolosuhteet. Kirkon tutkimuslaitos, Sarja B, no 15, 1973.

English summary

Hannu Mäkinen: Keskioluen kunnallisten yleissuostumusten peruuttamisten tausta (The decision-making process in revoking communal permission to sell medium beer)

An Alcohol Act and a special Medium Beer Law significantly expanding the distribution system of alcoholic beverages came into force in the beginning of 1969. According to the Medium Beer Law, it became possible to sell beer containing a maximum of 3.7 per cent alcohol by weight in groceries and cafés in those communes whose municipal councils had granted a so-called general permission to sell, as nearly all councils did.

Consumption of medium beer surpassed expectations with a 245 per cent increase during the first year due to the new law. After the Medium Beer Law had been in force for about six years, the temperance movement began to demand its repeal, claiming that harmful effects were caused by the use of beer. Revoking general permission previously granted in one small commune aroused broad public discussion of medium beer which spread to as many as 80 per cent of the communes by the middle of 1976. Communal opinion and policy decision-making concerning the suspension of general permission to sell medium beer were studied by means of a questionnaire sent to all communes as well as with

already existing documents.

In more than half of the cases, debate on medium beer was initiated by the communes' own bodies: mostly by the local temperance committee with parishes and religious organizations following in line. Temperance organizations instigated discussion in surprisingly few cases. Christian organizations apparently assumed the traditional function of the temperance organizations.

Objective observations of the harmful effects

arising from the use of medium beer did not essentially stimulate public debate, as discussion was most intense where consumption had been lowest. The activity of religious revival movements and the support of traditional temperance concepts had the main influence on the suspension of general permission. Because of these contributing factors, the prerequisites for suspending general permission existed in those communes where the economic importance of medium beer was least significant.

Alkoholipolitiikka Vol. 42: 182—189, 1977